

–JÄSL 'Ü DETEA'

'DIGBÖWII

**Les étapes
dans les funérailles
Bakwé**

Centre de Traduction et d'Alphabétisation en langue Bakwé

Autres titres publiés par C.T.A.B.

'Ba ji amä 'bakwe 'kpia
Cours-Éclair de lecture et d'écriture, 1998

Ana 'brea wiia –suku 'n pa 1
Le Syllabaire Bakwé, tome 1, 2008

Ana 'brea wiia –suku 'n pa 2
Le Syllabaire Bakwé, tome 2, 2008

Dictionnaire Français-Bakwé
Bakwéawakluüüa –Pɔɔku, 2006

Ana 'brea 'nänä 1nyra 2
Les contes de chez nous 1 et 2, 1997

–Gabiɔa 'Jü
L'histoire sur le village Gabiadji, 1997

–Gäle –be 'nɔgbäle
L'Histoire du margouillat et l'hippotame nain, 1997

'Bɔɔjinyɔɔ 'doo –be –gbokuinyuklɔ
L'Histoire d'un riche et d'un pauvre, 1997

'Jüplöa dɛri bä 'pifa, tagböa dɛri bä 'pifa
La sagesse, 1997

'Suru 'ü 'paaa' papladi –wöseri –gba
Les pesticides: règles d'utilisation, 1999

A 'bata 'jüa –guguku 1
Nous voulons des enfants 1 , 2000

A 'bata 'jüa –guguku 2
Nous voulons des enfants 2 , 2000

Parlons le Bakwé
Livret de phrases en Bakwé-Français-Anglais, 2013

JIPLD Nyɪpa (-Tɔajü 'Sɔɔ)
KPLEKPLIA -Gbööglee ('Nyiti)
DɔWLU -Sroo (Nyüü -pia
Kpamaajü)

KLEA -Kɔɪn 'bete 'ümi

© CTAB, 2013
Première édition
Centre de Traduction et d'Alphabétisation
en langue Bakwé
B.P. 555 Méagui
Côte d'Ivoire

Imprimé aux USA
4ème trimestre 2013 / 50 copies

ISBN ###

<http://www.bakwe.org>

Table des Matières

GUIDE DE LA PRONONCIATION	i
Nyɔɔ ma jä, wiipleɛ –käti nrörö le?	1
'Wublönyüü: Nyüüa 'wlilia wiipanyüü	1
Nyɔɔ ma nēmä ηutu –gbala dɛplɛɛ 'ɔ 'saa le ?	2
Nunɔgbiri nyra wiiri 'palaa' ηutu ma jra bätä	2
'Digböwiia 'balafa	3
–Futo –sri	5
'Kujäwii: Dɛtva –sri	7
'Ü 'dvä jäjänyɔɔ	8

GUIDE DE LA PRONONCIATION

Lettres	Comme en français	Exemple bakwé	Sens français
a	patte	–paka	couteau
ä		'kalä	crabe
b	beau	bätä	village
c	Tchad	–cimie	oranges
d	dos	dete	pointe
e	été	'bre	pays
ë		–gë	oeufs
ε	père	'sape	clé
f	feu	–fε	chien
g	garçon	–gɔlv	pirogue
gb		–gbasi	piège
i	idées	'sipi	herbes
ɪ		–jɪjra	écrire
j	Abidjan	'jrv	soleil
k	kilo	kapu	feu
kp		kpala	bouteille
l	lit	–gäli	dos
m	mon	'mara	papo
n	nom	'nape	lampe
ny	pagne	nyuku	maison
ŋ	parking	'ŋlvv	femme
o	dos	–soru	seau
ö	feu	plö	briller
ɔ	botte	kɔtv	genou
p	pot	–pu	fusil
r	rouge	–sre	poisson
s	sale	–seple	lune/ mois
t	tomate	tutu	barrique
u	chou	nyuku	maison
ü	mûr	'nyü	yeux
v		'fatv	peigne
w	wagon	'wlvgbö	chapeau
y	bille	'yio	mère

LES TONS

Haut	(apostrophe)	'pa	<i>jouer</i>
Moyen	(pas de signe)	pa	<i>entrer</i>
Bas	(tiret)	-pa	<i>tailler</i>

Deux ou trois voyelles homogènes indiquent un ton modulé:

-pεεε	<i>arachides</i>
-paa -pɔnɔ	<i>tu as joué au ballon</i>
-paaa -pɔnɔ	<i>tu joues au ballon (habitude)</i>

Le ton haut à la fin d'un mot appartient à la voyelle précédente:

Nyɔɔɔ jia' *L'homme qui est venu*

Taɪn 'li -paaaia' -pɔnɔ, *Quand tu étais en train de jouer au ballon hier,*

–JÄSI 'Ü DETEA' 'DIGBÖWII

Nyɔɔ ma jä, wiiplee –käti nrörö le?

–Kätisa nyɔɔ ma jä, 'wuö a 'wüö. 'Dugu ma –gbloökä, –sri ma pa, 'kä tagbö we bätää nyüü. Bätä traraa', 'kä 'ü –tuvä 'lɪ 'dugukänyɔɔ. Nyɔɔlo 'mɔloa' ma bä tagbö, 'ie 'ɲlɔukpakö nɪ, tagbö 'ɔɔ kä 'ɔa 'dugukänyɔɔ –mooloo troro 'ɔɔn 'klɪ. 'Kä 'ü 'paatä 'kä 'ü blɔ –golujɔ, 'kä 'ɔ mö nyɔɔlo 'mɔloa' 'ɔa 'yioa 'kpatä –gbala.

'Taan 'lɪ nyɔɔlo jää' 'ɔ 'piea' –plu nɪ, –teri 'ü wa 'ü 'pütö. Nyëka ma kä kä 'mëmlë 'sɔɔ, nyüü 'sɔɔ –gölö –teri 'kä 'ü trara nyukulu kä –wäli nyɔɔlo 'pia' 'klɪ. 'Ü –pepe nyukulu, 'üa 'sɔɔ ma trara, 'ua 'mëmla 'klɪ, 'kä 'ü kɔtrɔ –plu –terilɪ.

Üma nu dɛɛ nu nu 'kä 'ü mö –fɔflɔ 'pa. 'Asɪ 'ü nëmä nu nu 'kä –sri nya pa. 'Jü 'nyɪ 'jä kä 'üa –gugunyüüa –tufa –a. 'Ü 'taa 'jüplüa 'klɔɪ tɛɛ, 'pɔpɔ.

'Wublönyüü: Nyüüa 'wlilia wiipanyüü

Nyɔɔ ma jä, bätä –mölöö 'a mö 'wublö. 'Aü nëmä mi 'ümä 'ɔa 'yioa 'kpatä –gbala. –Kätisaa 'mugbe, nyɔɔ 'nyɪ –gbala nyɔɔ –a. –Ama mi 'nukalɪ, 'ü 'a 'tɔ. 'Köklesaplɪ, 'ü –gbala nyüü.

–Glügbölä kä nyoo 'mola' –nämä 'üa –wajü
 –glügbö 'döoa nyüü 'woblökali –a mi, 'üma 'üa
 ɲutu –gbalakali mi. 'Ünyɪ blɔ 'ɲlɔɔ 'ɔnyɪ mi ɲutu
 –gbalakali –a.

Nyoo ma nämä ɲutu –gbala deplee 'ɔ 'saa le ?

'A bätälä 'a –nyie 'ana mlɪa wii. –Jäsi 'a –gbaaa:
 «–Jää –dudue, 'üa 'jɔɔ a nyra 'ɔɔn ma kwa'
 –wält nɪ, 'ɔ –kanyɪ 'lɪ –a bä.» 'Kä bätälä 'ü fa 'iin
 nya 'iin 'kvee. So 'lɪ –gälɪ nɪ :« –Jää –dudue; ü
 ma ji o, 'ünyɪ ja –gbutugbutu –o.» 'Kä bätälä 'ü
 fa 'iin nya 'iin 'kvee.

'Aie –gbutugbutua niri nɪ, 'ü 'mree ü 'kvee
 mölii, 'asie 'ü ja –gbutugbutu. Üma –gbala
 ɲutɔɔ –be üma 'nyie ɔ nɪ, 'ü ja wii –ma jrüüa
 'fɔ bä 'üa jrüü.

Ia ma jrälɪ nɪ, 'abɪa bätälä 'a blöa' 'wɔ nɪ, 'a
 'ä jö 'amɪ –gbala.

Nunugbiri nyra wiiri 'palaa' ɲutu ma jra bätä

Üma ji bätää palafa 'wɔ 'ü kwä, 'kä 'woblönyüü jra
 bätä, 'kä 'ü we: « Ana ɲutu jö –ööö.» 'Kä nyüülü
 'nyia' –glügbölää –golujü bä mö 'kvee –sisrie.
 –Golujü –glara 'üa tou pape –wält. 'Kä 'ünya
 –gböölä kä 'mlɪ 'dugu bäa' jra. Üma ji, 'nyüglö

'ü 'nyüglö, 'kä 'woblönyüü nya 'üün –dudue –nyɪ 'ümä 'üün cɛɪ 'ba, –dɒɪ –gböö 'üa kpöö. 'Kä 'ünya 'iin 'kʋɛɛ, 'fɔ –a ji 'ümä 'üün –wäɪkʋdii –nyɪ 'ümä –wäɪkʋ.

'Kä 'woblönyüü nya 'üün –dudue –mere –nyɪ 'üa ɲɪtʋ 'mä 'kʋɛɛ sɔ 'ümä 'üün 'trɛɛkalɪ ji. 'Kä ɲɪtʋ nya 'nyie.

'Ü sɔa' 'kʋɛɛ –be 'ü trɛɛa' ɲɪtʋ nɪ, 'kä 'woblönyüü 'nya 'üün 'üa kʋfɛ srara.

Kɔfaa ni ma –si, wii –medoo 'mrɛɛ 'i bä –gbügbülüa –tɔɪɪɪɪ –a ji 'imä 'nyɪɪ kä wii 'mä –ɲɪɪaläa 'mɪɪ 'tɔɪɪ; –golua 'samaa wii.

'I 'wɪlaraa' ɔ nɪ, amɔ sɔa' 'kʋɛɛ amɔ –gbala 'woblönyüü ü –gbala ɲɪtʋɪɪ jia' –maa: «Ana ɲɪtʋ 'a ji, 'ü 'a 'tɔ, 'kä a –nämä 'üün –gbala! Wiiri 'n –gbala 'üün 'üa 'bre, 'ai bä 'üa –gbalawii. –Jää –dudue 'üa 'jɪɪɪ nyra 'ɔɔn ma 'kʋa' –wäɪɪ, 'ɔ –ka 'nyɪ 'ɪ –a bä. 'Ai a –gbala 'üün.» 'Kä 'woblönyüü nya 'iin –sie.

'Digböwiia 'balafa

–Jäɪɪ ɲɪtʋ nɛmää' 'bete. «Ana 'jɪɪɪ jää', dɛɪɪɛɛ 'bla 'ɔɔn le? –Asɪ 'ɔ nʋ jäjädɛɛ le?» 'Diprö –siiea' 'iin bätäkányüü 'ü –nyɛɛɛ 'iin. –Jäɪɪ 'ü 'saa ɲɪtʋ –gäɪɪ nɪ: «'Na nyɔɔ o, 'i 'na, wiiri 'ɔ 'betea', 'sɪɪɪ 'i bäa', 'asɪ 'ɔ 'bete 'iin. –Maa –jäɪɪ

a -gbaa' nɪ, ɔ pa ɔ 'pi, jrüü 'sɔɔ jrüü tää wiiri 'ɔ
'betea' -o, 'nyaa 'ɔɔn -gälu 'saa.» 'Kä 'diprö nya
'iin -siie, 'kä 'ünya 'üün -gbala. 'Kä ɲutu nya
'klaa 'bete: «-A 'jää ana 'jva 'kunyuku le?»

'Diprö -siiea' 'iin nɪ, bätäkányüü 'ü 'paa wii
ɔ. -Jäsi 'ü -gbaa' nɪ: «-Jää -dvaiglu, ('ɔ kä 'ɔmä
möliiliejiɛ -tutu 'wu 'pie) -jää 'ɔa 'kunyuku.»
'Kä 'ünya möliili 'kveɛ.

'Kä 'ɲutu nya 'klaa 'bete: «Nyɔɔpleɛ kä ana
'jva 'dugu le?» 'Kä 'ünya 'üün 'dugukányɔɔ srara.

'Ia ni ma -si, deɛle 'ü jaa' -be 'ü jia' 'treɛkalɪ,
'kä 'ünya 'ɛɛn 'pie. 'I bä mölii nyra wlee. Kä
'ünya 'üün 'treɛ. 'Kä 'ünya diili 'kveɛ, 'kä 'ünya
'diprö -gbala 'üün, 'ümä -gbakɔklɔ. 'Kä 'ünya
'iin -siie. ɲutu ma 'nyie nɪ, 'kä 'ünya 'üün 'nu ja
'ümä 'mla, -be 'ümä 'wuwuku jre.

'Nulu ma bia 'lɪ, -jäsi 'woblönyüü -gbalaa'
ɲutu nɪ: «'Nu bätää tagbö jaa' 'ɔ -nyia' 'ɔa ɲutu 'ua
bätä 'lɪbia, amä tagbö 'treɛ -o.» -Jäsi a nēmää'
ɲutu -gbala nɪ: «'Be a nyaa' ɲutu 'kunyuku srara,
nyukulu kva' -pɪ -o, 'abia 'ana tagböa nyuku
-o. -Mülü bää' 'lɪ o, bätää nyüü kälä 'üa wii
-gba -o.»

Detu 'a blö. -Mölöö 'jää' 'nɪ -jie 'ɔnya 'ɔa
-gba 'kä -gblɔɔa. -Gbiajru ma mi, ɲutu 'a fa 'nu,
uma bia 'lɪ detu bälɪ. 'Kä 'ünya 'nyie. 'Nulu baa'

–glasılı nı, –jästü 'ü –gbaaa': «'I 'na! –Mä –mlatı
 ɲutu 'nyı ı ji, 'üa 'wuwu 'jru 'a mi. 'Ii känyrı 'ömä
 paplu –gba 'ba.»

«–Woo», 'kä 'ɔnya 'nyie. Nyüülü nya dɛɛ jia
 –o.

–Futo –sru

–Gbia kaa' nı, mö bätäläa nyüü mö 'ü nyra 'diprö
 'so 'kä 'ü –gbala ɲutu –ma: «–Jää nu, uma bıarı
 'lı o, detu bält –o.» 'Kä ɲutu nya 'daa: «A 'nulu ku
 ana –pıɔ, 'ba 'sa –kätılı detulu.»

'Ü 'saa' 'lı: «Ana ɲutu 'a ji, –sru ma pa –pı nı,
 'ömä paplu –gba 'ba.» 'ɔɔ ɲutalo jia' nı, 'kä 'ɔ nya
 'daa: «'N 'nyiere paplu –gba 'babaku 'lı, –maa ɔ
 fümö 'nıa 'fıɔ.» 'Ü 'nyiea' 'kä 'ünya 'nu 'mla.

Wiili ɲutu 'saalı, 'ai 'wublönyüü nyra bätäa
 nyüü 'nyiere 'lı. 'Kä 'ünya ɲutu 'soɔwu ɲutu
 terikä 'pa: «'Na ɲuta 'a 'nyie 'ömä –futo, –sraakä
 'ü 'blara 'ɔɔn wlee nyra sapë tää 'ıɛ sapë 'soɔ
 (–Glügböa –tɔrupıɔ jejre sapëlë 'ü nöa'.) 'Kä
 ɲutu nya 'nyie. 'Ü nöa' –plu 'saa 'ü detea' 'üa
 bätäa tagböa 'nyrı 'ü nö 'ü dete.

–Sruɣbaa' 'kä –suwla, 'nu 'a fa 'a –nyı ɲutu
 'ümä 'mla. 'Ü buaa' 'nu 'mamlaku nı, diili 'a 'daaa'
 'amäa' 'bla, 'ii 'a nëmä ja 'amä 'daa: «Braasru
 –ı, a nınia kä 'saarı –futoku, 'ii känyrı –jää –na

wlee, sapë tää, 'nu 'amä 'mla.»

Ŋutu ma 'kueε diili 'kä 'ünya 'daa: «'I 'na; 'be 'n sɔa' 'na 'bre 'n jia' –o, nyɔtugbanyɔɔ 'n bā, –plu –tɛkɪ bāa' 'amɔ jre 'lɪ, 'ba nu 'ia 'sa –o.» 'Ü 'blara 'wɔblönyü sape, 'kä nyüülü 'palaa' 'üün wii –gba nya diili fa 'kä 'ünya 'iin 'ŋlɔv –nyɪ, 'kä 'ɔnya 'iin pi.

Jijriili ma jri, 'wɔblönyüü 'a –gbala ü –gbala ŋutu –maa 'i 'a jri. 'Üü –nyɪ 'ümü 'iin, nyra –duvɛɛna 'kpalë 'sɔɔ, 'ie –biɛɪa kpalë 'sɔɔ, nyra merɛnu, üma jidɛɛ 'ümä 'mla. 'Kä 'ünya 'nyie.

'Ü biaraa' 'lɪ nɪ, –gbia kaa' ɔ, 'kä 'a mö ŋutua –nyɛɛ 'kä 'wɔblönyüü –gbala ŋutu: «'Na ŋuta jia' kä –pɪ nɪ, 'ɔ nuna a detɛɛ 'ɔɔn, 'nyaa –gbala 'ɔɔn jrüü 'sɔɔ jrüü tää nya 'ɔɔn detɛɛa. –Gbala ŋuta –sɪ 'mäa' –pɪ 'kägba 'nyaa 'ɔɔn detɛɛa.»

–Sɪ paa' –suwla, 'nu 'a nyra 'diprö fa 'kä 'a nö: «–Jää 'nu 'amä 'mla, uma bia 'lɪ detv bälɪ –o.» 'Kä 'ünya 'nyie.

'Ü baa' 'lɪ, –jästɪ 'a –gbaa' nɪ: «'I 'na, 'nyaa ŋuta 'nu –nyɪ 'ɔ 'a 'mla, 'kou 'nëmä sɔ, klööjɔ 'mä 'ɔɔn ja», 'kä 'unya 'klɪbere.

'Kujäwii: Detva –sri

Ama dɔwu, –jäsi 'a –gbaa' ni, ɲutva –gu ni: «'I 'na, ɲuta ji kää' ɔ 'bete kä 'mi 'ɔa 'jua wiili, 'ii kányri 'saari 'ɔɔ nēmä detre 'ie 'n –gbala 'ɔɔn.» «–Aaa», 'kä 'ünya 'nyie.

'A nyүүлү 'üü dɔɔ –jria 'fɔa 'nyakli 'wu, 'kä 'ünya 'daa abia 'üa –golujüa 'fɔ ji 'üa –nyɛɛ. 'Kä –golujü nya 'daa 'sɔɔ 'mä tɔua –nyɛɛ tɔ –be tää 'mä ana –nyɛɛ ji –o. 'Kä 'ünya 'nyie.

–Jäsi 'a nēmää' ɲutv –gbala ni: «'I 'na, 'na ɲuta jia' –be ɔ 'betea' 'mi 'ɔa 'jua wiili ni, 'ɔa 'julɔ ni, ɔ –kanyt 'lt –a bä. 'Ie 'n –gbala 'ɔɔn.»

'Diprö –siea' 'iin ni, 'ü 'nyie, 'kä 'ünya 'bete: «'Na 'julɔ 'a 'daa ɔ jäa', ɔ –kanyt 'lt –a bä ni, –asi 'ɔ nu 'ɔ jäjädeɛ le?» 'Kä 'diprö nya 'üün –sie.

–Jäsi 'a –gbaaa' ni: «'Na nyüü amı o, 'i 'na, 'nyt deɛ –a jä. 'ɔa 'julɔ o, Nyɔsua ja 'ɔɔn 'ɔ fa 'ɔɔn.» 'Kä 'diprö nya 'iin fa.

–Jäsi ɲutv 'saa –gält ni: «'I 'na, –asi Nyɔsua nu 'ɔa fafadeɛ le? Klö 'pleɛ bält –be Nyɔsua fa 'ɔɔn le?»

'Ijöö', 'amää' 'iin –gält 'sa ni, 'a –gbala ɲutv: «'Na nyüü 'amı o, Nyɔsualɔ faa', 'ɔɔn 'ɔɔ jre 'iin, 'nyt 'iin jä –a jä.»

'Kä ṅutu nya 'klaa 'bete: «–Wusu 'nyɪ 'wɔn 'bla –a 'bla?» 'Kä 'diprö nya 'iin –sie.

'Kä 'a nya 'iin –gälisa. «–Nnn! –Wusu 'bla 'ɔa 'juɔ. 'N –futo 'wɔn –futo, –be 'n –staa' nɪ, 'aie 'n 'daa Nyɔsua fa 'wɔn.

Wiili 'ai 'diprö 'mä –sie 'imä 'iin ṅutu –nyɪ, 'kä 'ü nyra 'klaa 'bete: «'A fa 'wɔn –dɔtalɪ, 'ie –srüü 'klɪ, –asɪ 'a nɔ 'wɔn le?» 'Sɪrɪ 'a nva' 'wɔn –be 'a fa 'wɔn –dɔtagböli 'kä 'anya 'iin 'lɪsa.

'Ü 'dvä jājānyɔ

'Ia nɪ –söööa', –ama –ka –pɔ 'ɔa 'juɔɔa 'yio 'du, 'ie –dɔv 'yio –ma –nyɪ 'ju –a –gblara. 'Kä 'ü nya 'daa –a ji –mä 'wɔn –gblara. 'Üa 'ju –mölö ma bä bätälää 'mlɪ 'üa –kaaŋɔ 'üün –gblara, 'kä 'anya 'üün –gblara.

'A wiili 'anya 'pa, ima bä dɛɛa 'sasaku, 'kä 'anya 'ɛɛn 'sa. 'Iɛ nyüülü bää' 'ana –tɔrɔpɔ 'anya 'imɪ wii –nyɪ, 'kä 'anya 'daa: «Wiili ṅutu 'paa', 'i 'na, a 'klaa 'üa dii kälɪ, –maa 'digböwiili a –nyɪa' 'üün ü 'pala 'ia –gälɪ wii.»

'Kä ṅutu nya 'daa: «'Nyaa wiili 'kä –sri. 'Ü ji 'ümä 'na 'ju 'du.» 'Iɛ 'juɔ ma –ka bälɪ nɪ, 'kä 'a nö a 'digböwiili 'wɔɪ –käɪɪ, ɔ 'pi, –sɪrɪ ma pa o, 'mä 'ɔa 'yria 'du.

'Ia ma 'daa nyɔɔɔɔ jää' 'ɔ –kaanɔɔ –gblara
 ni, 'a –plu 'ü –gblara –jrialää 'mli. Nyɔɔ –moolo
 ma jä 'i 'a –kaapɔɔ nrörö, 'a –plu 'ü –gblara 'üa
 'fiɔ. 'Ia ni baa' 'li 'i 'a 'libia. –Mɔɔɔ bää' 'li ɔ –ka
 fioa', –sɔɔ paa' –suwla 'kä 'a –gblara 'ia nɔ.

'Asɔ 'ü 'paa 'digböwii nyɔɔ ma jä; –jäɔɔ ana
 'brea nyüü nöa.

